"וַיְהִי הוּא בְּשַׁעַר בִּנְיָמִן, וְשָׁם בַּעַל פְּקִידוּת – ממונה שלא יצאו מהעיר אל הכשדים, וּשְׁמוֹ יִרְאִיָּה בֶּן שֶׁלֶמְיָה בֶּן חֲנַנְיָה נביא השקר, וַיִּתְפֹּשׂ אֶת יִרְמְיָהוּ הַנָּבִיא לֵאמֹר אֶל הַכַּשְׂדִּים אַתָּה נוֹפֵל להיות עמהם, וַיֹּאמֶר (לוֹ) יִרְמְיָהוּ שֶׁקֶר אתה דובר, אֵינֶנִּי נוֹפֵל אֶל [וְעַל] הַכַּשְׂדִּים וְגוֹ'". וכְתִיב "וַיִּתְפֹּשׂ יִרְאִיָּה בִּירְמְיָהוּ וַיְבִיאֵהוּ אֶל הַשָּׂרִים, ויקצפו השרים על ירמיהו, והכו אותו ונתנו אותו בית הָאָסוּר בית יהונתן הסופר, כי אותו עשו לבית הכלא", הרי שירמיהו נפל בידי נכדו של חנניה נביא השקר, שהחניף לו.

וְאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, כָּל עֲדָה שֶׁיֵּשׁ בָּהּ חֲנוּפָה – שאינם מוכיחים זה את זה, מְאוּסָה כְּנִדָּה, שֶׁנֶּאֱמַר "כִּי עֲדַת חָנֵף נַלְמוּד", ו'גלמוד' הוא מלשון נדה, שֶׁכֵּן בְּכַרְכֵי הַיָּם קוֹרִין לְנִדָּה 'נַלְמוּדָה'. מבררת הגמרא, מַאי 'נַלְמוּדָה', ומדוע נדה נקראת כן. ומבארת, ש'גלמודה' היא מלשון גְּמוּלָה דא מַבְעֲלָה – מובדלת זו מבעלה. וְאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, כָּל עֲדָה שֶׁיֵּשׁ בָּהּ חֲנוּפָה לַסּוֹף גּוֹלָה, ודבר זה נלמד בגזירה שוה מהתיבה 'גלמוד', כְּתִיב הָכָא לגבי עדה שיש בה חנופה "כִּי עֲדַת חָנֵף נַלְמוּד", וּכְתִיב הָתָם לגבי גלות "וְאָמַרְתָּ בִּלְבָבֵךְ מִי יָלַד לִי אֶת אֵלֶּה, וַאֲנִי שְׁכוּלָה וְגַלְמוּדָה גּוֹלָה וְסוֹרָה וְגוֹ'".

אָמַר רַבִּי יִרְמְיָה בַּר אַבָּא, אַרְבַּע כִּיתּוֹת של רשעים אֵין מְקַבְּלוֹת פְּנֵי שְׁכִינָה, כַּת לֵיצִים וְכַת חֲנֵיפִים, וְכַת שַׁקְרִים וְכַת מְסַפְּרֵי לָשׁוֹן הָרָע. והמקור לכך שכַּת לֵיצִים אינה מקבלת פני שכינה, דִּכְתִיב שהקדוש ברוך הוא "מָשַׁךְ יָדוֹ מלהיות אֶת לוֹצְצִים". והמקור לכַּת חֲנֵיפִים שאינה מקבלת פני שכינה, דִּכְתִיב "כִּי לֹא לְפָנָיו חָנֵף יָבוֹא". והמקור לכַּת שַׁקְרִים שאינה מקבלת פני שכינה, דִּכְתִיב שאמר הקדוש ברוך הוא "דּוֹבֵר שְׁקָרִים לֹא יִכּוֹן לְנֶגֶד עֵינָי". והמקור לכַּת מְסַפְּרֵי לָשׁוֹן הָרָע שאינה מקבלת פני שכינה, דִּכְתִיב "כִּי לֹא אֵל חָפֵץ רֶשַׁע אָתָּה, לֹא יְגוּרְךָ רָע" ופירוש הפסוק הוא, לא חפץ רשע אתה משום שצַדִּיק אַתָּה ה', לכן לֹא יָגוּר בְּמָגוּרְךָ – עמך רָע, ופרשה זו מדברת בבעלי לשון הרע, כפי שכתוב בהמשך 'כי אין בפיהו נכונה' וכו'.

הדרן עלך אלו נאמרין

משוח מלחמה פרק שמיני

פרק זה, עוסק במהלכה של מלחמת ישראל עם הגויים, והמשנה שלפנינו, עוסקת בדברי הכהן משוח המלחמה לעורכי המלחמה, בעת צאתם מגבול הארץ. כמו שנאמר "והיה כקרבכם אל המלחמה ונגש הכהן ודבר אל העם, ואמר אליהם שמע ישראל אתם קרבים היום למלחמה על אויביכם אל ירך לבבכם אל תיראו ואל תחפזו ואל תערצו מפניהם, כי ה' אלהיכם ההולך עמכם להלחם לכם עם אויביכם להושיע אתכם". והמשנה תבאר את הפסוקים.

משנה. הכהן אשר נבחר לתפקיד מְשׁוּחַ מִלְחָמָה, שעליו לצוות את העם בעת יציאתם למלחמה, בְּשָׁעָה שֶׁמְּדַבֵּר את דברי החיזוק אֶל הָעָם הלוחמים, בִּלְשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ הָיָה מְדַבֵּר, שֶׁנֶּאֱמַר, 'וְהָיָה כְּקָרְבְּכֶם אֶל הַמִּלְחָמָה' בצאתכם את גבול הארץ, 'וְנִגַּשׁ הַכֹּהֵן' לומר את דבריו. ומבארת המשנה, 'הכהן' זֶה כֹּהֵן מְשׁוּחַ מִלְחָמָה אשר נמשח במיוחד לתפקיד זה. ומה שנאמר בפסוק 'וְדִבֶּר אֶל הָעָם', זה דווקא בִּלְשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ.

"וְאָמַר אֲלֵיהֶם שְׁמַע יִשְׂרָאֵל וְגוֹ' אתם קרבים היום למלחמה עַל אוֹיְבֵיכֶם" מבארת המשנה, 'על אויביכם' הגויים וְלֹא עַל אֲחֵיכֶם היהודים. שמלחמה זו אינה לֹא כמלחמת שבט יְהוּדָה עַל שבט שִׁמְעוֹן הסמוך לו בגבולו, וְלֹא כמלחמת שבט שִׁמְעוֹן עַל שבט בִּנְיָמִין הסמוך לו בגבולו, שֶׁאִם תִּפְּלוּ בְּיָדָם של אחיכם, יָרֵחֲמוּ עֲלֵיכֶם. וּכְמָה שֶׁנֶּאֱמַר במלחמת פקח בן רמליהו מלך ישראל עם אחז מלך יהודה, "וַיָּקוּמוּ הָאֲנָשִׁים מבני אפרים אֲשֶׁר נִקְּבוּ בְשֵׁמוֹת קודם לכן, וַיַּחֲזִיקוּ בַּשִּׁבְיָה ששבו במלחמתם עימהם, לדאוג לצרכיהם ולמחסורם, וְכָל מַעֲרוֹמֵיהֶם – כל מי שלא היו לו בגדים ללבוש, הִלְבִּישׁוּ אותו מִן הַשָּׁלָל מן המלחמה, וַיַּלְבִּישׁוּם גם מבגדיהם שלהם, וַיַּנְעִלוּם – נתנו להם מנעלים, וַיַּאֲכִילוּם וַיַּשְׁקוּם וַיְסָכּוּם בשמן, וַיְנַהֲלוּם – הנהיגו ונשאו בַּחֲמוֹרִים לְכָל כּוֹשֵׁל – את החלשים שלא יכלו ללכת, וַיְבִיאוּם אל יְרִיחוֹ שהיתה נקראת עִיר הַתְּמָרִים, אֲצֶל אֲחֵיהֶם בני יהודה, וַיָּשׁוּבוּ שֹׁמְרוֹן וְגוֹ'", הרי שאחיכם בני ישראל מרחמים ונוהגים בחמלה באחיהם שבויי המלחמה.

אבל אתם, 'עַל אוֹיְבֵיכֶם' הגויים אַתֶּם הוֹלְכִים למלחמה, שֶׁאִם תנוצחו על ידיהם וּתִפָּלוּ בְּיָדָם בשבי, אֵין מְרַחֲמִין עֲלֵיכֶם אלא ינהגו בכם באכזריות מרובה, לפיכך אתם מוזהרים, 'אַל יֶרֶךְ לְבַבְכֶם אַל תִּירְאוּ וְאַל תַּחְפְּזוּ וְגוֹ' ממאורעות המלחמה.

ומפרטת המשנה את ארבעת האזהרות שהשמיעו ללוחמים, 'אַל יֶרֶךְ לְבַבְכֶם' – שלא ישבר לבבכם מִפְּנֵי צָהֳלַת – צעקת הסוּסִים שהם עושים כדי להפחידכם ולהטיל מורך בלבבכם, וְצִיְחָצוּחַ – השחזת הַחֲרָבוֹת וכלי המלחמה. 'אַל תִּירְאוּ' – אל יפול מורך ופחד בלבבכם, מִפְּנֵי הֲנָפַת תְּרִיסִין – הקשת מגיניהם, וְשִׁפְעַת הַכַּלְנָסִין – ריבוי חילות המלחמה. 'אַל תַּחְפְּזוּ' – אל תמהרו להימלט מִקּוֹל תקיעת הקְּרָנוֹת שהם תוקעים בהם כדי להפחידכם. 'אַל תַּעַרְצוּ' – אל תפחדו ותשברו, מִפְּנֵי קוֹל הִצְּווּחוֹת אשר הם משמיעים כדי להפחידכם.

ועליכם לזכור 'כִּי ה' אֱלֹהֵיכֶם הַהוֹלֵךְ עִמָּכֶם', ואל תבטחו בגבורתכם כמו הגויים, שֶׁהֵם בָּאִין ובטוחים בְּנִצְחוֹנוֹ שֶׁל בָּשָׂר וָדָם, וְאַתֶּם בָּאִים ובטוחים בְּנִצְחוֹנוֹ ובכוחו שֶׁל מָקוֹם, ועליכם להשיב ליבכם אליו ולבטוח בישועתו. שהרי הַפְּלִשְׁתִּים אשר נלחמו בישראל, בָּאוּ ובטוחים היו בְּנִצְחוֹנוֹ ובכוחו שֶׁל גָּלְיָת הפלישתי, וּמֶה הָיָה סוֹפוֹ, לַסּוֹף נָפַל בַּחֶרֶב על ידי דוד, וְנָפְלוּ עִמּוֹ רבים מבני עמו, בידי יהודה וישראל, וכן מצינו בִּבְנֵי עַמּוֹן אשר בָּאוּ ובטחו בְּנִצְחוֹנוֹ שֶׁל שׁוֹבָךְ שר צבאו של הדרעזר מלך ארם, מֶה הָיָה סוֹפוֹ של שובך, לַסּוֹף נָפַל בַּחֶרֶב בידי דוד וחילותיו, וְנָפְלוּ עִמּוֹ רבים מבני עמו. וְאַתֶּם בני ישראל, אִי אַתֶּם בֵּן – אין הנהגתכם ומחשבתכם כהגויים, 'כִּי ה' אֱלֹהֵיכֶם הַהוֹלֵךְ עִמָּכֶם לְהִלָּחֵם לָכֶם וְגוֹ'" זֶה מַחֲנֵה הָאָרוֹן – מחנה ישראל, שנושאים עימם הארון ששברי לוחות מונחים בתוכו, והוא מסייע להם במלחמתם והם נוצחים.

גמרא. שנינו במשנה, 'ודבר אל העם' בלשון הקודש. מבררת הגמרא מַאי קָאָמַר, כיצד נדרש מהפסוק שהכהן חייב לדבר בלשון הקודש, מבארת הגמרא הָכִי קָאָמַר, שֶׁנֶּאֱמַר בפרשת משוח מלחמה 'וְדִבֶּר', וְלֹהֵלֶן במעמד הר סיני הוא אוֹמֵר, "מֹשֶׁה יְדַבֵּר וְהָאֱלֹהִים יַעֲנֶנּוּ בְּקוֹל", ודורשים 'דיבור דיבור' גזירה שוה, מַה לְּהַלָּן במעמד הר סיני, אמר משה את דבריו בִּלְשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ, שהרי עשרת הדברות נאמרו בלשון הקודש, אַף כָּאן המשוח מלחמה מדבר בִּלְשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ.

במשנה מבואר, שדווקא משוח המלחמה אומר את דברי החיזוק לעם, מביאה הגמרא את המקור לכך. תָּנוּ רַבָּנָן, 'וְנִגַּשׁ הַכֹּהֵן וְדִבֶּר אֶל הָעָם', מבררת הגמרא, יָכוֹל – שמא כָּל כֹּהֵן שֶׁיִּרְצֶה יוכל לדבר את דברי החיזוק לעם, תַּלְמוּד לוֹמַר בהמשך הפרשה 'וְדִבְּרוּ הַשֹּׁטְרִים' – שהשוטרים מדברים לעם דברי חיזוק נוספים מלבד הכהן, ומסמיכות הפסוקים יש ללמוד שמַה הַשּׁוֹטְרִים בְּמִמּוּנָּה – שמונו לתפקיד זה, אַף כֹּהֵן בְּמִמּוּנָּה – שהתמנה לכך, ולא כל כהן שירצה. שואלת הגמרא, וְאֵימָא כֹּהֵן גָּדוֹל, שהרי הוא ממונה לכהונה גדולה. ומתרצת, שהכהן צריך להיות הֵימֶיהָ דְּשׁוֹטֵר, מַה שּׁוֹטֵר מהותו שֶׁיֵּשׁ שופט הַמְמוּנֶּה עַל גַּבָּיו והוא מורה לו לרדות את הצריך לכך, אַף כֹּהֵן צריך להיות שֶׁיֵּשׁ מְמוּנֶּה עַל גַּבָּיו, והוא הכהן גדול, אבל הכהן גדול אין ממונה מעליו. שואלת הגמרא, הרי כֹּהֵן גָּדוֹל נַמִי, הָאֵיכָא מַלְּךָ שהוא ממונה עַל גַּבָּיו. ומתרצת,

המשך בעמוד קצב

'ממונה' שאמרנו, דווקא **בַּעֲבוֹדָתוֹ קָאָמַר** – מינוי הנוגע לעבודתו,
וכהן גדול אין ממונה עליו בעבודתו. שואלת הגמרא, **וְאֵימָא**
שהכהן המוזכר כאן הוא **הַסָּגָן**, שהוא ממונה, והכהן גדול ממונה
עליו בעבודה. מתרצת הגמרא, שאמנם על הסגן יש ממונה, אך
הַסָּגָן עצמו **לָאו מְמוּנֶה הוּא** לשום דבר, **דְּתַנְיָא, אָמַר רַבִּי**
חֲנִינָא סְגַן הַכֹּהֲנִים, לְמָה – לאיזה דבר **הַסָּגָן מְמוּנֶה**, ומבאר,
שֶׁאִם אֵירַע בּוֹ פְּסוּל בְּכֹהֵן גָּדוֹל במהלך עבודתו, **נִכְנַס** הסגן,
וּמְשַׁמֵּשׁ תַּחְתָּיו. אבל קודם שאירע פסול, אין לסגן שום מינוי
בעבודת בית המקדש, והרי הוא ככל כהן, ובהכרח שנתמנה כהן
מיוחד למלחמה, והוא משוח מלחמה.
שנינו במשנה, שהכהן פותח בלשון זו **'וְאָמַר** הכהן **אֲלֵהֶם, שְׁמַע**
יִשְׂרָאֵל'. מבררת הגמרא, **מַאי שְׁנָא** – מדוע הכהן מתחיל את

דבריו בלשון **'שְׁמַע יִשְׂרָאֵל'.** ומבארת, **אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מְשׁוּם רַבִּי**
שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַי, שהתורה מרמזת להם בדברי הכהן דבר נוסף,
והוא, **שֶׁאָמַר לָהֶן הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְיִשְׂרָאֵל** הבאים להילחם
בגויים, **אֶפִּילּוּ לֹא קִיְּימְתֶם אֶלָּא** מצוה זו של **קְרִיאַת שְׁמַע**
שַׁחֲרִית וְעַרְבִית שהיא קבלת מלכות שמים ועול מצוות, **אִי אַתֶּם**
נִמְסָרִין בְּיָדָם, שעל ידי שהשכינה שורה עימכם, אתם נוצחים.
שנינו במשנה שהכהן אומר לעם, **'אַל יֵרַךְ לְבַבְכֶם אַל תִּירְאוּ וגו'.**
מבארת הגמרא את סדר דברי הכהן, לפי מהלך היציאה למלחמה
והמלחמה עצמה. **תָּנוּ רַבָּנָן, פַּעֲמַיִם מְדַבֵּר עִמָּם** הכהן עם
הלוחמים, **אַחַת בַּמִּפְקָד** – כשיוצאים מגבול הארץ, לפני תחילת
המערכה, **וְאַחַת בַּמִּלְחָמָה** – בתחילת המלחמה. **בַּמִּפְקָד** לפני
המלחמה, **מַה הוּא אוֹמֵר** ללוחמים,

שְׁמָעוּ דִּבְרֵי מַעֲרֵכֵי הַמִּלְחָמָה – את כללי המלחמה, מי ראוי להישאר במלחמה, ומי עליו לחזור. וְחָזְרוּ לביתם כל הראויים לחזור, שהם הבונה בית והנוטע כרם והנושא אשה והירא ורך הלבב. ממשיכה הברייתא לבאר את חלקם השני של דברי הכהן, בַּמִּלְחָמָה – בתחילתה של המלחמה, מָה הוּא אוֹמֵר 'אַל יֵרַךְ לְבַבְכֶם' – אל ישבר לבבכם מפחד המלחמה, 'אַל תִּירְאוּ' במחשבתכם ובליבכם מאימת המלחמה, 'וְאַל תַּחְפְּזוּ' – אל תמהרו להימלט, 'וְאַל תַּעַרְצוּ' – אל תישברו את מהלך המלחמה. ומבארת הברייתא, שהכהן מזהירם בארבע אזהרות אלו, כְּנֶגֶד אַרְבָּעָה דְּבָרִים – פעולות מיוחדות שֶׁעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים הנלחמים בכם עוֹשִׂין על מנת להטיל מורך בלבבכם. ואלו הדברים, מְגִיפִּין – מקישים בתריסים, וּמְרִיעִין – תוקעים בקרנות וּצְווֹחִין בקולם על מנת להפחיד, וְרוֹמְסִין בצהלת סוסיהם ובדהרתם להשמיע קול גדול.

שנינו במשנה, פָּלְשָׁתִים בָּאוּ בְּנִצְחוֹנוֹ שֶׁל גִּלְיָת כו'. מבארת הגמרא, מי הוא גלית, כיצד נלחם בישראל ומה היה סופו. מבארת הגמרא מדוע נקרא גִּלְיָת, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, מפני שֶׁעָמַד בְּגִילּוּי פָּנִים – בעזות פנים לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וכביכול לחם בו. שֶׁנֶּאֱמַר שאמר גלית לישראל 'בְּרוּ – בחרו לָכֶם אִישׁ וְיֵרֵד אֵלָי' להילחם בי. ומבארת הגמרא, וְאֵין 'אִישׁ' אֶלָּא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, שֶׁנֶּאֱמַר בשירת הים, 'ה' אִישׁ מִלְחָמָה'. וכתשובה לדבריו אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא על גלית, הֲרֵינִי מַפִּילוֹ והורגו עַל יַד 'בֶּן אִישׁ' – דוד שהיה נער ולא הגיע לכלל איש, שֶׁנֶּאֱמַר 'וְדָוִד בֶּן אִישׁ אֶפְרָתִי הַזֶּה' – מיושבי בית לחם אשר בארץ אפרת.

אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי מֵאִיר, בִּשְׁלֹשָׁה מְקוֹמוֹת – שלוש פעמים לְבָדוֹ פִּיו לְאוֹתוֹ רָשָׁע – רמז גלית בדבריו את מפלתו העתידית. אֶחָד, במה שאמר לישראל, 'בְּרוּ לָכֶם אִישׁ וְיֵרֵד אֵלָי' – וממה שאמר לשון 'וירד אלי' ולא אמר וילחם אתי, משמע שיגבר עלי. וְאֵידָךְ – פעם שניה, במה שאמר לישראל, על אותו איש אשר תבררו 'אִם יוּכַל לְהִלָּחֵם אִתִּי וְהָכָנִי וְגו'', הרי שתחילה נקט את האפשרות שינוצח. וְאֵידָךְ, דִּקְאָמַר לֵיהּ גלית לְדָוִד בשעה שבא להילחם עימו, 'הֲכֶלֶב אָנֹכִי' בעניך כִּי אַתָּה בָּא אֵלַי בַּמַּקְלוֹת' אשר בהם מכים את הכלבים, וממה שאמר הלשון 'בא אלי', משמע, שינוצח על ידי דוד. שואלת הגמרא, הרי דָּוִד נְמִי אָמַר לֵיהּ לגלית "אַתָּה בָּא אֵלַי' בְּחֶרֶב וּבַחֲנִית וּבְכִידוֹן", הרי שגם דוד נקט את הלשון 'בא אלי', ואם כן אין זה לשון כישלון, שהרי דוד ניצח. מתרצת הגמרא, דוד הָדַר אָמַר לֵיהּ – הוסיף ופירש את דבריו במה שאמר "וְאָנֹכִי בָּא אֵלֶיךָ בְּשֵׁם ה' צְבָאוֹת אֱלֹהֵי (יִשְׂרָאֵל) מַעַרְכוֹת יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר חֵרַפְתָּ" ובכוח זה אנצחך. ולפיכך דוד סמך את דבריו על כוחו של ה', ואין בדבריו הבעת חולשה.

נאמר בגלית 'וַיִּגַּשׁ הַפְּלִשְׁתִּי אל מחנה ישראל הַשְׁכֵּם וְהַעֲרֵב', מבארת הגמרא, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, מהו 'השכם והערב', שמטרתו של גלית היתה כְּדֵי לְבַטְּלָן לישראל מִקְּרִיאַת שְׁמַע שַׁחֲרִית וְעַרְבִית שבזכותה הם ניצולים מאויביהם. עוד נאמר בגלית, 'וַיִּתְיַצֵּב אַרְבָּעִים יוֹם' לחרף ולגדף ולבטלם ממצוות, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, שהטעם שהיתה לו אפשרות לעשות כן למשך זמן זה, היא כְּנֶגֶד אַרְבָּעִים יוֹם שֶׁנִּתְּנָה בָּהֶן תּוֹרָה שהתאחרה נתינת התורה מעשרת הדברות, לפיכך היה לו כח להתייצב ארבעים יום.

נאמר על גלית 'וַיֵּצֵא אִישׁ הַבֵּינַיִם מִמַּחֲנוֹת פְּלִשְׁתִּים וְגו''. מבארת הגמרא, מַאי בֵּינַיִם – מדוע כונה כך. אָמַר רַב, מפני שֶׁמְּבוּנֶה – מנוקה מִכָּל מוּם, שהיה גופו נקי ממום של כיעור. וּשְׁמוּאֵל אָמַר, מפני שהיה בֵּינוֹנִי – אמצעי שֶׁבְּאֲחָיו – בין ארבעת אחיו. דְּרַבִּי רַבִּי שֵׁילָא אָמַר, מפני שֶׁהוּא עָשׂוּי בחוזק רב כְּבֵנִין. רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר, מפני שבאו על אמו מאה פלישתים בבת אחת, ולפיכך היה בַּר – בן מֵאָה פַּגְּי – מנאפים, וַחֲדָא נַאנֵאי – ורק אחד היה אביו האמיתי, ו'איש הבינים' פירושו, שיצא מבין הרבה אנשים.

בפסוק נאמר 'וְגִלְיָת שְׁמוֹ מִנַּת', תָּנֵי רַב יוֹסֵף, ממה שלא נאמר 'גלית הגיתי' אלא 'מגת', בא לרמז שֶׁהַכֹּל דָּשִׁין בביאתם אֶת אִמּוֹ כְּנַת – כדישת הענבים בגת. כְּתִיב על גלית, שהיה מִמַּעֲרוֹת פלישתים, וְקָרֵינַן – והקרי של תיבה זו היא מִמַּעֲרְכוֹת פלישתים, ומבארת הגמרא תָּנֵי רַב יוֹסֵף שנקט הפסוק תיבת 'מערות' כדי לרמז, שֶׁהַכֹּל הֶעֱרוּ בְּאִמּוֹ – באו על אמו קודם שנולד.

כמו כן, בכתיבת שמה של אמו של גלית, מצינו חילוקים, שבמקום אחד כְּתִיב ששמה היה 'הָרָפָה', וּכְתִיב במקום אחר, ששמה היה 'עָרְפָּה'. ובביאור דבר זה, נחלקו רַב וּשְׁמוּאֵל, חַד אָמַר, 'הָרָפָה' שְׁמָהּ האמיתי, וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמָהּ בנביא שמואל 'עָרְפָּה' לרמז שהפקירה עצמה לזנות, כך שֶׁהַכֹּל דָּשִׁין אוֹתָהּ בביאתן כְּהֲרִיפוֹת – חיטים כתושים, שנכתשו על ידי דישה מרובה.

ומביאה הגמרא ראיה לכך שחיטים כתושים מכונים 'הריפות', וְכֵן הוּא אוֹמֵר על האשה אשר הסתירה את יהונתן ואחימעץ, "וַתִּקַּח הָאִשָּׁה וַתִּפְרֹשׂ אֶת הַמָּסָךְ – הוילון עַל פְּנֵי הַבְּאֵר שבו הסתתרו וַתִּשְׁטַח עָלָיו על המסך שפרשה הֲרִיפוֹת" – חיטים כתושים, שדרך לשוטטם כדי לייבשם, ומכאן ש'הריפות' הן חיטים כתושים, כי אותם רגילים לפרוש לייבוש. וְאִי בָּעֵית אֵימָא מֵהָכָא, שנאמר במשלי, שאף "אִם תְּכַתֹּשׁ – תטחן עד דק אֶת הָאֱוִיל – השוטה בַּמַּכְתֵּשׁ כדי להסיר את שטותו ממנו, ותכתוש אותו בְּתוֹךְ – יחד עם הֲרִיפוֹת החיטים הכתושים בָּעֲלִי" – במכתש, לא יסור מאיוולתו. ומכאן, ש'הריפות' הן חיטים כתושים, שאת אלו דרך לכתוש במכתש.

הגמרא מבארת את הנאמר בנביא על מפלת בני ערפה בידי דוד ועבדיו. "וְאֵת אַרְבָּעַת הגיבורים הָאֵלֶּה יוּלְּדוּ – נולדו לְהָרָפָה אם גלית בְּנַת וַיִּפְּלוּ בְיַד דָּוִד וּבְיַד עֲבָדָיו" מבארת הגמרא מַאי נִינְהוּ אלה שנולדו לה, אָמַר רַב חִסְדָּא, ששמותיהם הם סָף, וּמָדוֹן, גָּלְיָת, וְיִשְׁבִּי בְּנוֹב, הנזכרים באותו פרק. נאמר בפסוק דלעיל, 'וַיִּפְּלוּ בְיַד דָּוִד וּבְיַד עֲבָדָיו', מבארת הגמרא, הסיבה שנפלו ביד דוד היא דִּכְתִיב 'וַתִּשַּׁע עֶרְפָּה לַחֲמוֹתָהּ, ולא דבקה בה, וְרוּת דָּבְקָה בָּהּ', אָמַר רַבִּי יִצְחָק, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, יָבוֹאוּ בְנֵי הַנִּשּׁוּקָה – שהיא ערפה וְיִפְּלוּ בְּיַד בְּנֵי רות הַהֲבוּקָה בנעמי. דָּרַשׁ רָבָא על בני ערפה הגיבורים, שִׁבְשְׁכַר אַרְבַּע דְּמָעוֹת שֶׁהוֹרִידָה עָרְפָּה עַל חֲמוֹתָהּ בעת שנפרדו, זָכְתָה ערפה וְיָצְאוּ מִמֶּנָּה אַרְבָּעָה גִּבּוֹרִים אשר נלחמו בישראל. ודבר זה נלמד ממה שֶׁנֶּאֱמַר בעת הפרידה מנעמי 'וַתִּשָּׂאנָה קוֹלָן וַתִּבְכֶּינָה עוֹד' הרי שבכו פעם שניה, נוסף על מה שהוזכר כבר באותו פרק שבכו קודם, ושתי בכיות משתי עינים, הן ארבע דמעות, ובזכות זה זכתה לארבעה בנים גיבורים.

כְּתִיב על חניתו של גלית את הלשון 'חֵיץ חֲנִיתוֹ' שהוא לשון מחצה, וְקָרֵינַן – ואילו הקרי הוא 'עֵץ חֲנִיתוֹ' שזה הוא לשון עץ, שממנו עשויה ידית החנית. מבארת הגמרא, אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, שהלשון 'חצי' בא לרמז, שֶׁעֲדַיִן התיאור של גבורת גלית לֹא הִגִּיעָנוּ – אינו ממצה לַחֲצִי שִׁבְחוֹ – אפילו את חצי שבח גבורתו שֶׁל אוֹתוֹ רָשָׁע. וּמִכָּאן – ממה שהנביא לא פירש אפילו את מחצית גדולתו אנו למדים, שֶׁאֲסוּר לְסַפֵּר בְּשִׁבְחָן שֶׁל רְשָׁעִים ולפיכך תיאר רק את מקצת גדולתו. שואלת הגמרא, אם כן, וְלֹא לִפְתַח בֵּיהּ בְּכֻלָּל – מדוע תיאר הנביא את מקצת שבחו הרי יש איסור בדבר. מתרצת הגמרא, שמטרת המקרא היתה לְאוֹדְעֵי שִׁבְחֵיהּ דְּדָוִד שלחם עם גלית ונצחו, למרות גבורתו העצומה.

שנינו במשנה, וכך מצינו בִּבְנֵי עַמּוֹן אשר בָּאוּ ובטחו בְּנִצְחוֹנוֹ שֶׁל שׁוֹבָךְ כו'. מבארת הגמרא את שמו וגבורתו של שובך, והשינוים שמצינו בכתיבתו. כְּתִיב בספר שמואל ששמו היה 'שׁוֹבָךְ', וּכְתִיב בדברי הימים ששמו 'שׁוֹפָךְ', ובביאור דבר זה נחלקו רַב וּשְׁמוּאֵל,

המשך בעמוד קנג

חַד אָמַר, 'שׁוֹפָךְ' שְׁמוֹ האמיתי, וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמוֹ בספר שמואל 'שׁוֹבָךְ', מפני שֶׁעָשׁוּי – מבנה גופו היה גבוה כְּשׁוֹבָךְ. וְחַד אָמַר, 'שׁוֹבָךְ' שְׁמוֹ האמיתי, וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמוֹ בדברי הימים 'שׁוֹפָךְ', מפני שֶׁכָּל הָרוֹאֶה אוֹתוֹ נִשְׁפָּךְ לְפָנָיו בְּקִיתּוֹן – שהיה שופך דמים רבים. כמו כן, מצינו שנחלקו רב ושמואל לגבי דרשת הפסוק האמור בנביא לגבי חילות נבוכדנצאר. נאמר עליהם "אַשְׁפָּתוֹ בְּקֶבֶר פָּתוּחַ כּוּלָּם גִּבּוֹרִים". ובביאור מקרא זה נחלקו רַב וּשְׁמוּאֵל, וְאָמְרִי לָהּ שנחלקו בזה רַבִּי אַמִּי וְרַבִּי אַסִּי, חַד אָמַר שהלשון 'אשפתו' הנאמר בפסוק מלמד שֶׁבְּשָׁעָה שֶׁזּוֹרְקִין חֵץ הורגים אנשים רבים וְעוֹשִׂין אַשְׁפָּתוֹת אַשְׁפָּתוֹת ערימות רבות שֶׁל חֲלָלִים מחמת זריקת החץ, וללמדך שגיבורים היו. וְשָׁמָּא תֹּאמַר שלא היו גיבורים, ומה שהרגו רבים כל כך, זה מפני שֶׁאוֹמָּנִין בַּקֶּרֶב היו, כלומר, מומחים ובעלי תכסיסים, ולא גיבורים. תַּלְמוּד לוֹמַר המשך הפסוק 'כּוּלָּם גִּבּוֹרִים' שגם היו גיבורים. וְחַד אָמַר, שהטעם שנקט המקרא לשון 'אשפתו', הוא כדי לרמז שֶׁבְּשָׁעָה שֶׁעוֹשִׂין צוֹרְכֵיהֶן מתוך שאוכלים הרבה מחמת גבורתם עוֹשִׂין אַשְׁפָּתוֹת אַשְׁפָּתוֹת ערימות רבות שֶׁל זֶבֶל מצרכיהם. ללמדך שגיבורים הם. וְשָׁמָּא תֹּאמַר שאינם גיבורים, וריבוי הזבל הוא מִפְּנֵי שֶׁחוֹלֵי מֵעַיִם הֵם ואינו מחמת גבורה, תַּלְמוּד לוֹמַר המשך הפסוק 'כּוּלָּם גִּבּוֹרִים'.

ומקושיית הגמרא יש להוביח דבר אחר, אָמַר רַב מָרִי, שֶׁמַּע מִינָּה ממה שאמרה הגמרא שמא ריבוי הזבל הוא מפני שחולי מעים הם, שהַאי מַאן דְּנָפֵישׁ זִיבְלֵיהּ – אדם אשר צרכיו מרובים, דבר זה מעיד שחוֹלֵי מֵעַיִם הוּא – שהוא חולה מעיים. ומוסיפה הגמרא לְמַאי נַפְקָא מִינָּהּ – מה תועיל לו ידיעתו שהוא חולה מעיים, עונה הגמרא, כדי שליטְרַח בְּנַפְשֵׁיהּ ויבקש תרופה למחלתו, טרם תחמיר מאד.

עוד מצינו שנחלקו בביאור הפסוק 'וְאָנָה בִלְבָב אִישׁ יַשְׁחֶנָּה', שרַבִּי אַמִּי וְרַבִּי אַסִּי נחלקו מה כוונת הפסוק, וכיצד יפתור את דאגתו. חַד אָמַר שהדרך לפתור את הדאגה, הוא על ידי שיַשְׂיחֶנָּה מִדַּעְתּוֹ – שיסיח דעתו הימנה. וְחַד אָמַר שהדרך להיפטר מהדאגה, היא על ידי שיְשִׂיחֶנָּה לַאֲחֵרִים וחבירו יתן לו עצה על דאגתו.

שנינו במשנה, וְאַתֶּם היוצאים למלחמה אִי אַתֶּם בֵּן אלא מובטח לכם נצחונכם, "כי ה' אלהיכם ההולך עמכם להלחם לכם" זה מחנה ארון כו'. שואלת הגמרא, וְכָל כָּךְ לָמָּה – מפני מה נקטה התורה את הלשון 'כי ה' וכו' הולך עמכם', בלשון הליכה, ולא נאמר 'כי ה' אלקיכם עמכם'. עונה הגמרא, מִפְּנֵי שֶׁהַשָּׁם וְכָל כִּינּוּיָו לוחות הברית, שבהם כתוב את שם ה' ואת הכינוי 'אלוקיך' היו